

Konopi i konoparstvo

Kap. Andro Čulić, Split

Početak konoparstva javlja se u davnini. U svojim najranijim danima čovjek je morao pronalaziti nešto, čime bi mogao da neke svoje stvari zaveže, pa se u tom pogledu sigurno laćao različitih sredstava, kao što su trakovi kože raznih ubijenih životinja, liko oguljeno s drveća, gipka trska ili šaš, rogozina, vrbovo pručje, vlaknasto korijenje, životinjske dlake i sl.

Kako se postepeno ukazivala potreba za jačim i dužim užvljem, tako je već i primitivni čovjek doskočio, da je nekoliko gore spomenutih uzica pleo skupa, praveći tako prve konope. Naravno, nije nam poznato, tko je prvi i gdje izveo ovo.

Nijesu samo stari civilizirani narodi bili vješti konopari, jer su i divlja plemena po svim stranama svijeta znala odavna praviti konope i užad. Tako je sjevero-američki Indijanac pravio užad od vlaknastih niti biljki, kao što je juka i agava, te od unutarnje kore stabala (liko), zatim od vlijsiju i kože. Peruanski urođenici bili su također dobri konopari, koji su u tu svrhu upotrebljavali tvar poznatu pod imenom »totora«. Egipćani su pak pravili konope iz kože, papirusa i palminog vlakna. Uzorci egipatskih konopa iz papirusa bili su pronađeni u njihovim grobovima, koji se smatraju barem 3500 godina stari. Poznato je, da se konop pravio u Kini u vrlo staro vrijeme. Isto tako znamo iz sačuvanih ostataka oko 3000 godina prije naše ere, da su jedra na brodovima u Sredozemnom moru bila opremljena konopima. Ovi su konopi morali biti nadopleteni, da bi mogli glatko teći kroz t. zv. »zjevače« (pašteke). A i ostaci lončarstva iz oko 2500 g. pr. n. e. prikazuju nam konop kao ukrasni crtež, što dokazuje, da je konop u to doba bio u dnevnoj uporabi.

Jedna od najranijih slika, za koju znamo, da prikazuje stvarno pravljenje konopa je ona, koja je bila pronađena u jednom grobu iz vremena pete dinastije u Tebi. Tu vidimo jednog čovjeka i dječaka, te čitamo naslov: »Sukanje konopa u brodogradnji«. Jedna druga kasnija slika iz vremena 18. dinastije pruža nam živu sliku alata i materijala, koje su u ono doba rabili Egipćani. Slika nam prikazuje nož za rezanje papirusove trske (rogozine), iz koje se pravio konop, zatim bat za lupanje papirusove stabljike, dvije sprave, koje su se okretale, a svaka se sastojala od ručice, uz koju je bio privezan jedan opterećeni štap, dva mornarska roga (kavije) i snop papirusove trske. Sliku upotpunjuju još 4 omota izrađenog konopa.

Slika na zidu prikazuje nam također ljude zaposlene oko pravljenja konopa. Jedan se kreće naprijed i plete dva posebna struka konopa pomoću sprava, koje se okreću svaka u svojoj ruci. Druga figura drži mornarski rog (kaviju) između struka ispred drugog roga zabodenog u zemlju, dok treća figura hoda unatrag plećući strukove u konop. Tako nam je očigledno, da su Egipćani bili upoznati s umijećem pravljenja konopa.

Kad je Kserkso god. 480. provalio u Grčku, upotrebio je most, napravljen od lađa, privezanih debelim užetima, da bi s vojskom prešao Helespont (Dardanele). On ga je prošao kod Abydosa, gdje je širina tjesnaca oko 1 milju i gdje struja teče s brzinom do 3 milje na sat. Lađe su bile privezane pomoću 6 debelih užeta, od kojih su dva bila lanena, feničke izradbe, a 4 od »biblosa« ili od egipatskog papirusa, vrlo dobro izrađenih, kad su mogli da odole strahovitom tlaku struje.

Najraniji postojeći komadić konopa iskopan u egipatskim iskopinama i koji pripada preddinastičkoj periodu, bio je napravljen iz lanenog vlakna. Ovaj je ko-

madić bio sastavljen od dvaju udesno sukanih strukova, zasukanih opet skupa ulijevo, što nam dokazuje, da su oni već razumijevali osnove pravljenja konopa. Druge sirovine, koje su Egipćani rabili za pravljenje konopa bile su »alfalfa« trava (meteljka) i vlakno palme-datulje. Konoplja se kao sirovina za pravljenje konopa pojavljuje u rukopisima Moschione-a iz predkršćanske ere. On kaže, da su veliki brodovi iz Sirakuze, koji su bili građeni po nalogu Hierona II., bili opskrbljeni s konopljom i konopima iz predjela Rhone. Konoplju su nadalje donasali iz Kolhide u egejske luke trgovci, koji su trgovali na sjevernim obalama Crnog mora.

Starinski dokumenti iz Ostije, luke Rima, spominju kao naše preteče u konoparstvu »Splendidissimum Corpus Stuppatorium« (sjajna družina konopara). Očigledno je dakle, da su već i ondašnji konopari imali smisla za svoju stručnu organizaciju.

Rimljani su svoje konoparsko umijeće donijeli sobom u Britaniju, ukoliko u ono doba to umijeće već nije bilo udomaćeno, jer je u Londonu bilo konopara za vrijeme rimske okupacije. Postoje brojni opisi uporabe konopa kod starih Grka i Rimljana. Triumfalni luk u Oranzu (Orange) iz 41. godine naše ere prikazuje nam jedan svitak konopa, kolotur i sidro u »bas-reljefu«. Druga jedna slika na jednoj posudi za piće u Britanskom muzeju prikazuje nam jedan atički jedrenjak iz šestog vijeka prije naše ere s konopima i jedrima. Tokom 13. vijeka konoparstvo je bilo svakidašnji obrt, a nadimak »konopar« pojavljuje se u Langlandovoj »Viziji Piersa Plowmana«. »Robin konopar« predstavljala tamo starinsko i časno zvanje. U Newcastle-u na Tyne-u ceo konopara bio je organiziran još oko god. 1462.

Konoparstvo se tako nastavljalo kroz vijekove sa malo promjena sve do vremena uvađanja strojeva oko sredine 19. vijeka. U prvo doba sve su niti bile sukane ručno. Konoplja se najprije »grebenala« direktnim čišljanjem preko jedne daske, u koju su bili zabodeni čelični zubi. Svežanj ove očešljane konoplje namještao se oko prelčevog pojasa, koji bi pričvrstio nekoliko vlakana o kuku na kolovratu i kako bi se kuka okretala pomoću velikog kola, koji se vrtio rukom, prelac bi koraćao unatrag udaljavajući se od kola i nadostavljajući neprestano daljnju konoplju iz svoje zalihe za pojansom održavajući pri tome jednoličnost i veličinu niti. Zatim bi se nekoliko niti zavijalo skupa upotrebom ručnog kola i nekoliko komada kuka tvoreći tako struk, da bi se potom, zavijajući tri ili više strukova skupa, napravilo konačni konop. U staro doba, pri pravljenju debelih konopa upotrebljavala se konjska snaga, jer je ručno to sukanje bilo teško. Tada je obično svaka općina imala svoju konoparnicu, koje su često bile dugačke do 300 metara ili čak još duže. Obično su se nalazile na otvorenom polju. Primitivni način pravljenja konopa prenašao se tako od jedne generacije na drugu, pa se održao još i danas u mnogim stranama svijeta. Usavršene metode konopljarskog hodanja danas se znatno koriste kod pravljenja velikih konopa iz kudjelje. Ovo je ujedno brzi i ekonomični način pravljenja konopa po narudžbi za izravnu isporuku, koji se i danas kod nas prakticira.

U Evropi i Americi rabila su se sve do prve polovine 19. vijeka mekana vlakna, uglavnog od lana i kudjelje, koja je dolazila ponajviše iz Rusije, Italije i Udruženih Država. Katranisana kudjelja koristi se u pomorstvu za pravljenje konopa za brodsku opremu. »Aba-

ca«, koja se općenito naziva manilskim vlaknom (budući da se uzgaja skoro isključivo na Filipinima, te se uglavnom izvozi iz luke (Manile), učvrstila se kao jedan od najboljih materijala za pravljenje konopa, gdje je snaga i trajnost od prve važnosti. »Henequen« sličan sisalu, dolazi odmah iza Manile po redu, a dolazi nam iz Yucatanu. Zatim kao važna vlakna za pravljenje konopa dolaze u obzir sisali, koji potječu iz Jave, Afrike i Bahamskih otoka. Druga vlakna za pravljenje konopa dobivamo iz Nove Zelandije, Magneya i t. zv. Istle-vlakna. U ograničenom opsegu rabimo još jutu, pamuk i koko-

sovo vlakno. Pamuk se u većoj mjeri rabi kod izradbe pletenih konopa.

U najnovije doba počelo se praviti konope i iz plastičnih materijala, t. zv. »nylona«, koji se za razliku od do sada uobičajenih konopa, uz daleko manju težinu i debljinu odlikuju svojom lakoćom i rastezljivošću, a što je najvažnije svojom izvanrednom snagom, otpornošću protiv truljenja, te prema tome i neobično velikom trajnošću. U avijaciji se mnogo rabe za padobrane, zatim u ribarstvu i konačno u pomorstvu za tegljenje i vezivanje brodova.